

Slovensko slovstvo.

Pretres „slovenskih beril za 3. in 4., 5. in 6. gimnazijalni razred“, vredjenih po dr. Bleiweis-u in dr. Miklošič-u.

Spisal prof. Rašić.

(Dalje.)

Berilo za V. gimnazijalni razred, ki ga je izdal gosp. dr. Miklošič, je sovsema prikladno, razve morebiti nekih pisem, ki se na početku nahajajo; taki listovi po mojem mnenju ne imajo mesta v berilu za višji gimnazij. Berilo VI. obsega z večino sestavke iz zgodovine, rastlinstva, živalstva, deloma tudi narodopisne, krasoslovne in nekatere modroslovne spisove, le z redkimi pesmami, ktere bi svobodno obširnejši prostor zavzemale, zlasti narodne. Jezik se mora v vsakem obziru imenovati izvrsten z veliko doslednostjo in pravilnostjo ozalšan; ker pa ničesar ni na zemlji popolnoma, so se tudi v te knigi nekteri zablodki vpletli, katerim smo dolžni v okom priti.

Na več straneh berila V. in VI. se v besedi kamen po priloženi končnici *e* izpušča. Če bi ti *e* bil iz *z*-a ali *b*-a bil povstal, ki se smelo to goditi, pa nikoli, kedar staroslovenski čisti *e* zastopa. Slovenec vselej pri nas pravi: kamenna miza. Ravno taka se godi z nosnim *e* = *ę* = *Λ* = *en* v besedi *m e s e c*, čeravno šče pri Goričanih krepko živi in ti ga v polni veljavnosti izgovarja: „dva mesenca počakaj“. Menim, da ne bi pogreška bila narodnih biserov, kateri šče kor stari veličestni spomeniki trdno stojé v govoru ljudskem, v književni jezik jemati, ter namesto *mesca*, *meseca* pisati. Prigovor, da se v več krajevih *mesec*, *mesecov* govori, ne podira mojega trjenja, ker v pisavo imamo pravilne in dobre oblike sprejemati iz ust narodnih, ne pa tistih, ki nam pretijo sčasoma vse glasnike pogoltati. Kar je dobrega, ohranimo!

Hrvatski in neorganiški je pisati nosni *o* = *ǫ* = *ǫ* = *on* ali *om* itd. s črkoi *u*: „mučno“ VI. 16., „mučivec“ V. 20., „sužnost“ VI. 25., „minul“ VI. 98., namesto „močno“, „močivec“, „sožnost“, ker v slovenskem narečji pravilno temu glasniku o odgovarja; na Štajerskem tudi v nedeločivniku glagolov druge vrste slišiš o: „mahnoti“. Gorenski govor: minulo se mora vplivo sosednega narečja pripisavati.

Včasih se devlje *v* namesto *u*: „vtrdi“ VI. 2., „povžil“ 1., „vžgati“ 28., „vglajen“ 104., „vstvariti“ V. 38., namesto „utrdil“, „uglajen“ itd. in namesto *v* pa *u*: „uzrok“ V. 7., „usmiljenje“ 24., „bruno“ V. 34., „neoskrunjen“ V. 21., namesto „vzrok“, „vsmiljenje“, „brvno“, „neoskvernjen“.

Kako se dá opravičiti pisava „tempelj“ VI. 2., „aposteljni“ 38., „angeljski“ V. 42., namesto „tempel“, „apostoli“, „angelski“?

Po *c* se piše kakor po trdih tihnikih o namesto *e*; čeravno pišemo in govorimo „solnce“, „srđce“, „drevesce“ in nikoli „solnco“, „srđco“, „drevesco“. Dosledno in blaglasno se mi tedaj zdí kor po družih mehkih tihnikih tudi po *c* stavljati *e* namesto *o*: „tujcem“, „mesecev“. Tistim pa, ki pravijo: vsej v raznih sklonovih ne govorimo *e* temoč o, odgovarjam, da tudi „prijateljem“ ne golčimo, — ali blaglasje veleva in staroslovenščina terja.

Na mestih se javlja nepotrební *j*: „najšel“ V. 27., „začinjal“ 10., „ojster“ 2., „izvoljiti“ 24., „gnjezdice“ VI. 9., „njiva“ 11. (že Šmigoc je pisal „niva“), „gnječa“ 79., „gojzd“ 59., „knjiga“ 176., in pri vseh glagolih druge vrste v deležji pret. trpivnem: „navdehnjen“ VI. 54. in celo „zmerznjen“ V. 175., namesto „našel“, „začinal“, „nadehnjen“, „zmerznjen“. Gosp. Janežič se je sicer trsil v svoji „Slovenski slovnici“ na str. 76. razložiti ti *j*; tisti razlog le nekoliko zagovarja -ni, pa nikar ne razjasnjuje in ne opravičuje, da *j* ima ondi svojo pravico. Sopot indi pogrešamo *j*: „izpeluje“ V. 65., „spremenuje“ 65., „polski“ 6., „pribezlaje“ 24., namesto „izpeljuje“, „spremenjuje“, „polski“, „pribezlaje“. (Dalje sledí.)

Odgovori.

Zastran besedi „Epidemie“ in pa „lih a sodu“.

V slovníku ste pri besedi „Epidemie“ naredili: glej „Seuche“. Kako pa to posloveniti? Ali morda s „kugo“?

Ne prederznem se s tem spisom siliti med Vas, učene jezikoslovce, ne svetovati besedi, pa tudi nasvetovanih začetovati ne, ampak povedal bi Vam rad, kako da nepokvarjen Slovenec govori, kadar meni „Seuche“, in pa kakov zapopadek da sklepa z besedo „kuga“. Terdi Slovenec, govoré od „Seuche“, ji pravi le sploh „bolezen“ in jo loči v „leško“, to je, „ljudsko“ ali pa „živinsko“ — „kužno“ ali „nekužno“ (nalezljivo ali nenalezljivo). Na priliko: Ko je bila kolera v Ljubljani, mi je terd hribovec rekel: „Ne hodite v Ljubljano, doli je bolezen“. Ko je bila pri nas predlanskim „Seuche“ griža, mi je pisal moj prijatelj: „Ali je pri vas še bolezen? da bi se le tebe ne prijela!“ In ravno včeraj me je vprašal nekdo: „Ali je bilo kaj v „Novicah“, da se je pri Vidmu bolezen začela?“ Jaz odgovorim: „Nič; kakšna pa? On: „Pravijo, da vročnica“.

Iz teh in enacih izglede se vidi, da naš narod poslovenjuje „Seuche“ z „boleznijo“. Kjer je potreba in se iz besedoskladja lahko ne povzame, še pristavlja: „pri ljudeh, pri živini, leška, živinska, kužna ali nekužna“ (če se namreč prijemlje ali pa ne). — „Kuga“ je pa, kakor naš narod, kolikor je meni znano, govori, vselej le nalezljiva bolezen, bolezen, ktera se prijemlje. (Mit dem Worte „kuga“ ist stets der Begriff der Ansteckung verbunden, was bei Seuche nicht immer der Fall ist, Beweis dessen „okužiti“ = „anstecken“). Toliko vém jez od tega. Se vé, da to pisaje, ne namestujem prostrane vse Slovenije, temoč le kraje tiste, kodar sem bival in od tega slišal ali govoril.

Zastran igre pa, po kateri se tudi poprašuje, vém tole: Okoli Idrije tako igrajo: Eden vzame v pest lešnikov ali kaj družega, jo stisne, pomolí tovaršu vprašaje ga: „lih ali sodu?“ (na pare ali ne?) Če ugane, mu mora dati vse, če ne, mora pa uganjevec enega dati zastavljavcu. To igro igrati pravijo „sódati“ in ako ju kdo vpraša: Kaj delata? odgovarjata: „Sóda va“. Likar.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz vélikega Varadina na Ogerskem 7. aprila. Velikonočni prazniki so sicer že minuli, vendar se še ta ali uni z veseljem spominja, kaj je za pirhe dobil. Jez nimam družega spomina na véliki teden in na velikonočne praznike, kakor spomin na božje grobe in na častitljivo gorvstajenje. Kar se tiče božjih grobov, sem mnogokrat na drago domovino mislil, ker na Krajskem se ena fara z drugo skuša, ktera bo lepši božji grob napravila. Tukaj ni tako; celó v stolni cerkvi je bil božji grob brez vsega lišpa; okoli sv. rešnjega Telesa so lučice gorele — to je bilo vse. Gorvstajenje je bilo pa z veliko slovesnostjo obhajano; obhajalo se je po vseh cerkvah popoldne od 4. do 7. Véliko nedeljo sem se lepega petja v stolni cerkvi veselil, pa mi ni ravno posebno dopadlo; ljubljanski bogoslovci so v petji vsi drugi mojstri. — Pirhi tukaj niso dosti v navadi, od slovenskih kolačev pa celó ni duha ne sluha; tudi plečét ne nosijo žegnati. Neka druga šega pa tukaj vlada, ktera pri nas menda ni znana, namreč, da se fantje in dekleta na véliki pondelj in na véliki torek zjutraj pred jedjó eden družega z vodo polivajo, da je marsikter moker, kakor da bi ga iz luže izvlekel. Kaj da to pomeni, nisem mogel za gotovo zvediti.

V vélikem Varadinu ne živi veliko več ljudi kakor v Ljubljani; mesto je pa blizo trikrat obširneje kakor ljubljansko; hiše so do malega vse pri tléh (ebenerdig) in se ne deržé skoz in skoz ena druge; zatorej se jih veliko našteje. Nar imenitniši poslopja tukajšne so cerkve, katerih sem 15 naštel, toda niso vse katoliške, ker tukaj je 6 vero-